

Nem egyéjszakás könyvtár

Múzeumok Éjszakája az ELTE Egyetemi Könyvtárban

◆ Szabó Panna–Székelyné Török Tünde–Bíbor Máté

Budapesten immáron tizenegyedik, a vidéki helyszíneken kilencedik alkalommal rendezték meg idén június 22-én a közgyűjtemények rendhagyó bemutatkozását, a Múzeumok Éjszakáját. Az év legrövidebb éjszakájához, Szent Iván napjához igazodó rendezvényen az esttől a másnap hajnali óráig látogathatók a részt vevő intézmények. Ekkor a közgyűjtemények bőséges programokat kínálva igyekeznek becsalogatni a régi és új látogatókat, ők pedig ezen az éjszakán alaposabban is megismerhetik az egyes gyűjteményeket, vagy a már látogatott intézmények más, újabb oldalát.

A folytonosságot nem megtörve az ELTE Egyetemi Könyvtár idén is csatlakozott e kulturális kavalkádhoz. A minden korosztály érdeklődési körét ki-

szolgálni kívánó rendezvényen a hagyományos, de mégis minden évben kicsit más programok mellett idén három tárlat – két képzőművészeti és egy tematikus ritkaságbemutató –, és újdonságként, most először egy kézműves foglalkozás tette különlegessé az éjszakát.

Aki először járt a négyszázötvenkét éves intézményben s a könyvtár múltja, jelene, szolgáltatásai és gyűjteménye érdekelt, az az épülettúrán, valamint a digitalizáló- és a restaurátorműhely bemutatkozásán vehetett részt. A kulturális örökség megőrzése, védelme és szabadon hozzáférhetővé tétele érdekében a két műhelyben magas színvonalú munka folyik, amelybe – az érdekesebb aktuális munkákkal egyetemben – a látogatók *Cséka György* és *Hajtmanszki Péter*, illet-

ve a restaurátorműhelyben *Szalaváry Miklós* restaurátor előadásán keresztül nyerhettek bepillantást.

A hagyományosnak számító, de mégis minden évben picit más, közel egyórás könyvtártúrák útvonalán haladva az épület kiemelt, építészeti vagy művészettörténeti szempontból érdekes, látványosabb pontjain (aula, díszlépcsőház, nagyolvasó) és néhány, a nagyközönségtől elzárt helyiségen (titkárság, főigazgatói iroda, műemlékraktár) a csoportokat *Szögi László* főigazgató, *Bibor Máté*, *Ecserné Kazimir Edit* és *Varga Klára* kalauzolta körbe, miközben lényegre törően ismertették az ország legrégebben működő nyilvános könyvtárának történetét és az itt őrzött több mint másfél millió dokumentum főbb jellemzőit is.

A könyvtártúrák során rendszerint egy-egy, az Egyetemi Könyvtár állományából összeállított ritkaságbemutató megtekintésére is sor kerül, természetesen évről évre változó anyaggal. Nem volt ez idén sem másként, amikor a középkori magyar királynék és a magyar–lengyel kapcsolatok jegyében született egy tárlat. Emellett a nagyolvasóban és a tanácsteremben két képzőművészeti kiállítás is megtekinthető volt, és mindkét helyszínen maga az alkotó állt a kérdezni, beszélgetni kívánó látogatók rendelkezésére.

A modern képzőművészet immáron hatodik éve jelenik meg a könyvtár programjai között, 2008 óta kérünk fel minden évben egy-egy neves művészt egy egynapos kiállítás megrendezésére. Akkor *Lengyel András*, 2009-ben *Szabó Nóra*, 2010-ben *Bortnyik Éva* és *Tubák Csaba*, 2011-ben *Nagy Pál*, 2012-ben *Rosta József* szerepelt meghívottként,

idén pedig *Megyik János* *A kép reflexiója* című tárlatát tekinthették meg az érdeklődők.

Megyik János – igazodva a rendelkezésre álló tér nyújtotta lehetőségekhez – néhány korai, az 1960-as években készített rajzát mutatta be, egy monitor segítségével pedig az egymásra vetülő rajzokból készített animáció futott végletlenített hosszúságban. Ezekon a képeken körzővel és vonalzóval készített, már-már mérnöki pontosságú rajzokat láthatunk, „a kéz rezdüléseit láthatóvá tevő vonalak helyett a tervezett precizitás és a kiszámítottság veszi át a hatalmat a kép fölött. A kép készülésének a helye is megváltozik: klasszikus festőállványról döntött vagy sík tervezőasztalra kerül, melyet elsősorban építészek használnak. E lépések sorozatán keresztül elkezd megszületni az új, *Megyik*-féle képi ar-

chitektúra, melynek alkotóelemei elsőként az itt is látható vonalak és körök halmazai.”¹ A művész több ízben is nyilatkozott arról, hogy a pályája kezdetén milyen problémákkal szembesült, miként jutott el arra a felismerésre, hogy a hosszú ideje meglévő képfogalom már nem érvényes, egy új képi struktúrát kell megalkotnia. A párizsi *Magyar Műhely* folyóirat szerkesztőinek első konferenciáján, 1972-ben Marly-le-Roiban ismertette *A semmi konstrukciója* című tanulmányát (társszerző *Bujdosó Alpár*), mely a képpel kapcsolatos problematika vázolásán túl az új képnyelv létrehozásának elméleti alapjait teremtette meg. Az alábbi nyilatkozata talán pont a könyvtárban kiállított művek értelmezését teszi árnyaltabbá: „A kép felépítését tehát a geometrián keresztül közelítettem meg. Ekkor jöttem rá, hogy a geometria csak akkor tud konkrét lenni, ha nem valósul meg, mivel csak gondolható, mert nincs dimenziója. Szerkesztettem egy rendszert, amellyel úgy képzeltem el a képi teret, mint egy dinamikus ellipszoidot: ez a tőjához hasonló tér állandóan forgásban lévén, spirális mozgással rétegződött és tágult, a világegyetemhez hasonlóan. Nagyon egyszerű konstrukcióra volt szükségem, mert itt nem tudományról volt szó, hanem a kép új rendezőelvét akartam megalkotni. Fontos volt számomra, hogy ez a képtér sokrétegű legyen. A rétegeket mindig újabb és újabb pauszpapírra raj-

zoltam. A többrétegűséget mint intenzív és extenzív végtelent képzeltem el. Tartozott hozzá egy színelmélet is.”²

2010. november 26-án nyílt meg Megyik János életmű-kiállítása a Ludwig Múzeumban, mely lehetőséget adott a szélesebb közönség számára a művek átfogó tanulmányozására, az összefüggések felismerésére, a dilemmák művekben való tükröződésének követésére. A mostani, a Múzeumok Éjszakáján megtekinthető, terjedelmében jóval szerényebb bemutatkozás azonban pontosan az új képi struktúra megszületésének folyamatát mutatta be, mely aztán elvezetett a méltán híres pálcikakonstrukciókhoz.

Idén az Egyetemi Könyvtár állományából Bibor Máté, a Gyűjteménykezelői Osztály munkatársa állított össze egy ritkaságbemutatót *Középkori magyar királynék és a magyar–lengyel kapcsolatok* címmel. Mint ismeretes, a magyar–lengyel kapcsolatok az államalapítás koráig nyúlnak vissza, s a történelem során többször is előfordult, hogy a két országnak közös uralkodója volt. Bár a nemzetfogalom sokat változott a középkor óta, akad példa arra, hogy mai értelemben véve is magyar ember ült a lengyel trónon. Gyakoribb volt azonban ennek az ellenkezője, tehát amikor lengyel származású volt a magyar király.

¹ Idézet Sz. Szilágyi Gábor művészettörténész megnyitó szövegéből.

² Részlet Megyik János és Sz. Szilágyi Gábor beszélgetéséből. In: Megyik János: A kép tere. Kiállítási katalógus. Ludwig Múzeum 2012.

A bemutatott dokumentumok sorát két ősnymtatvány, a Thuróczy-krónika két 1488-as kiadása nyitotta. Az augsburgi editio I. (Anjou) Lajos (1326–1382, 1342-től magyar király, emellett 1370-től lengyel uralkodó) képét mutattuk be. A Brünnben [Brno] megjelent példány a Lajos király lányát, Anjou Máriát (1371–1395, 1382-től „fiúsítva” magyar király, 1387-től társuralkodó Luxemburgi Zsigmond mellett) ábrázoló fametszetnél volt kinyitva.

Az Egyetemi Könyvtár középkori oklevélgyűjteményéből bemutatott dokumentumok sorát Mária királynő egy 1383-ban kiállított oklevele nyitotta meg. Ezt I. (Jagelló) Ulászló (1424–1444, 1434-től lengyel, 1440-től magyar király) egy 1442-ben kiadott oklevele követte, majd egy kormányzóné, Szilágyi Erzsébet (1410–1483?), helyesebben egy általa 1472-ben kibocsátott oklevél következett.

Hunyadi János feleségét a bemutatón fiának, Mátyás királynak felesége követte. Aragóniai Beatrix számára még lány korában, az 1470-es évek első felében készült az Egyetemi Könyvtárban őrzött, Curtius Rufus *Nagy Sándor viselt dolgaíró*ról szóló művét tartalmazó díszkódex.

Mátyás utóda, II. (Jagelló) Ulászló (1456–1516, 1471-től cseh király, emellett 1490-től magyar uralkodó) 1502-ben a bemutatott levélben értesítette I. (Habs-

burg) Miksa német-római császárt arról, hogy házasságot kötött Candale-i Annával. Két évvel később kelt Anna királyné saját kezűleg aláírt nyugtája, mely szintén megtekinthető volt. A királyné újabb két esztendő múlva bekövetkezett haláláról értesülhetünk a Winkler-kódex elnevezésű nyelvemlékből: ebbe a magyar nyelvű kéziratba ugyanis bejegyezték, hogy 1506-ban készült, amikor *Anna asszony* gyermekágyi láz áldozata lett. A királyfi, akinek születése édesanyja életébe került, maga is tragikus sorsú volt. A mohácsi csatában meghalt II. (Jagelló) Lajos (1506–1526, uralkodott 1516-tól) cseh és magyar királyt egy 1520-ban kelt oklevele képviselte a bemutatón.

A kéziratos és a nyomtatott könyvek közötti átmenet időszakának emléke az a kézzel színezett fametszetekkel illusztrált pergamenkódex, amely Knapp Éva – meggyőző érvekkel alátámasztott – feltételezése szerint II. Lajos felesége, Habsburg Mária (1505–1558, királyné 1522-től) számára készült.

Nem közismert, de tény, hogy az első magyar nyelvű nyomtatványok Krakkóban és Bécsben készültek. Közülük ezúttal az első teljes szövegében magyar nyelvű nyomtatott könyv, egy 1533-ban Krakkóban megjelent kötet volt látható: a fametszetekkel illusztrált kiadvány, *Az szent Pál levelei magyar nyelven* Komjáti Benedek fordítását tartalmazza.

Végül három lengyel király: I. Zsigmond, Báthory István (1533–1586, erdélyi fejedelem 1571-től, lengyel király 1575-től) és III. Zsigmond egy-egy levele már a kora újkorba vezette át a látogatókat. A bemutatót Abraham Ortelius híres atlaszának egy 1592-ben megjelent

kiadása zárta, amelyet – természetesen – Lengyelország térképénél nyitottunk ki.

2013. április 12-étől június 23-án a hajnali órákig, a Múzeumok Éjszakájának zárásáig volt látogatható az Egyetemi Könyvtár nagyolvasójában Vincze Erika tipográfus *Fecit* című kalligráfia-kiállítása. A hétköznapi tíz és húsz óra között megtekinthető tárlatot a zárónapon kiemelt érdeklődés övezte, néhány óra alatt több mint kétszáz látogató tekintette meg a képeket. A művésznő első önálló kiállításának kurátora *Kiszl Péter*, az ELTE BTK Könyvtár- és Információ-tudományi Intézetének igazgatója volt, azé az intézeté, melynek falait tavaly március óta harminc Vincze Erika-kalligráfia digitális nyomata díszíti.

A tárlaton a szinte életre kelő régi, középkori oklevelek világát idéző és a mai, cirkalmas betűstílusok és -méretek keveredésében gazdag modern művészeti alkotások kedvelői egyaránt megtalálhatták a nekik tetsző darabokat. A kalligráfiai munkák szavakból, közismert szövegekből építkező, laponként más és más kompozícióban elrendezett szépírásaiban a forma és a tartalom mondanivalójának kettőssége különös, egymást erősítő kompozícióvá forrt össze. (A kiállított darabokról részletesen a tárlatot április elején megnyitó *Maczó Péter* egyetemi docens cikkében lehet olvasni a *Magyar Grafika* idei 2. számában.) A kiállítás középpontjában az Eötvös Loránd Tudományegyetem jogelődjének számító Nagyszombati Egyetem 1635-ös, Pázmány Pétertől származó alapítólevelének Vincze Erika által készített pontos másolata állt, melyet a művésznő a kiállítás zárultával az Egyetemi Könyvtárnak adományozott. E bemutatott alkotásokkal a

rendezvény egyik programjaként egy közeli egyórás vezetésen közelebből is megismerkedhettek az érdeklődők, amikor Vincze Erika maga kalauzolta őket végig a tárlaton, ismertette az egyes kalligráfia-körű háttérét és módszereit is.

Vincze Erika vezetését a minden korosztály számára élvezetes kézműves foglalkozás egészítette ki, ahol a hűsznál is többféle ötletadó kalligrafikus minta másolásával, továbbgondolásával mindenki kipróbálhatta az írást madár- vagy nád-tollal, esetleg ecsettel. A foglalkozás sikerét mi sem bizonyítja jobban, mint hogy a nagy érdeklődésre tekintettel a meghirdetettel ellentétben egész éjszaka folyt a program, és a hőség ellenére is kisebbek és nagyobbak egyaránt nemegyszer több órát töltöttek az aprólékos, nagy precizitást és szépérzéklet igénylő formák megrajzolásával.

Az interaktív foglalkozás nagy sikerét látva tervezzük, hogy jövőre több hasonló program közül választhassanak a látogatók, s lehetőleg valamilyen zenei vagy színházi élménnyel összekötve, az előtt vagy után. Az addigra várhatóan megújuló Ferenciek tere pedig az Egyetemi Könyvtár előtti köztér megnövekedésével lehetőséget teremt a szabadtéri, az érdeklődők újabb rétegei számára is vonzó programok megszervezéséhez. ■

